

ظرفیت های تقریب مذاهب در شمال آفریقا (الأزهر و الزيتونه)

پنجاهمین نشست از نشست‌های علمی پژوهشگاه مطالعات تقریبی با حضور و ارائه حجت‌الاسلام والمسلمین حمیدرضا غریب‌رضا (مدیر محترم مؤسسه گفت‌وگوی دینی وحدت) با موضوع «ظرفیت‌های تقریب مذاهب در شمال آفریقا (الأزهر و الزيتونه)» در شبانه ۲۱ آبان‌ماه ۱۴۰۱ با حضور پژوهشگران ارجمند پژوهشگاه به‌صورت حضوری و نیز با حضور مجازی فعالین و علاقه‌مندان بحث وحدت و تقریب برگزار گردید.

حجت‌الاسلام والمسلمین حمیدرضا غریب‌رضا در آغاز بحث گفتند که بنده در آستانه بیداری اسلامی تلاش و تکاپوی زیادی برای برقراری ارتباط و تعامل با علما اندیشمندان و فعالان فرهنگی و اجتماعی و دینی مصر داشتم، ولی توفیقات زیادی حاصل نشد؛ اما در سال‌های بعد (۲۰۱۳) که به تعامل با تونس علاقه‌مند شدم، معلوم شد که به‌خاطر عدم محذورات مصر مثل محدودیت تعامل با ایران و عراق و لبنان و نیز محدودیت‌های تعاملات رسمی و دیپلماتیک و نیز روحیه بالای تعامل و تأثیرپذیری و تعامل‌پذیری مردم و فرهیختگان، زمینه فعالیت تقریبی بیشتری در تونس وجود دارد.

ایشان در ادامه ویژگی‌های فرهنگی و سیاسی تونس را این‌گونه تبیان کردند:

که باعث ابراز محبت به اهل بیت است و نمادهایی هم برای این ابراز ارادت در فرهنگ عمومی وجود دارد. فرزندان مولا محمد ادریس ثانی چند پسر داشت که الان سادات حسنی خود را در این سلسله تعریف می‌کنند مثل محمدیون، فاسمیون، ابراهیمیون، عبداللویون، العمریون، عمرانیون، داودیون، جعفریون و حمزایون که همه فرزندان ادریس ثانی هستند؛

وجود فرقه‌های متعدد صوفیه مثل، قادریه، فاسمییه، رحمانیه، تیجانیه، شاذلیه، عیساویه، سلامیه، مدنیه و بوعلیه.

صوفیه در زیتونه حضور پررنگی دارند و سد مقاومی در برابر وهابیت هستند، تقابل با وهابیت و پذیرش توسل و تبرک و بنای بر قبور، زیارت قبور در زندگی عمومی از نتایج حضور صوفیه است. مقابله با وهابیت در کتب اهل علم زیتونه زیاد است و کتاب‌های زیادی در نقد وهابیت دارند و وهابیت را حتی در رسانه‌ها نقد می‌کنند.

مالکی، مذهب فقهی اکثریت مردم

معروف و مقبول است که مالک بن انس در مورد امام صادق (ع) گفته که «مَا رَأَتْ عَيْنٌ وَلَا سَمِعَتْ أُذُنٌ وَلَا خَطَرَ عَلَيَّ قَلْبٌ بِشَرِّ الْفَضْلِ مِنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ». همین مالک بن انس پیشوای فرقه مالکیه نقل می‌کند که نزد امام صادق (ع) رفتم، ایشان یک بالش برای تکیه به من داد و مرا گرامی داشت و فرمود: ای مالک! من تو را دوست می‌دارم!

من نیز از ابراز علاقه امام خوشحال شدم و خداوند را سپاس گفتم. مالک بن انس در ادامه این روایت به بیان فضائل امام صادق (ع) می‌پردازد: ایشان کسی بود که یا روزه می‌گرفت و یا نماز اقامه می‌کرد و یا ذکر خدا می‌گفت. او از برترین بندگان و زاهدان برگزیده بود که از خداوند پروا داشت. ایشان (ع) بسیار حدیث می‌گفت و خوش‌بیان و تأثیرگذار بود.

اکرام حضرت نسبت به مالک می‌تواند راهنمای ما در تعامل با اهل سنت باشد. کما اینکه این تعاریف و بیان فضایل به ارادت مالکی‌ها به مذهب جعفریه کمک کرده است و نقطه خوبی برای همفکری، تعامل و اشتراک‌یابی و هم‌افزایی با آنان است.

در مصر عاطفه و تعصب مقدم بر فکر و اندیشه پذیری است؛ لذا به آسانی خائن بودن داعش را در اوایل کار نمی پذیرفتند؛ اما تونس‌ها اهل فکر و اندیشه پذیر هستند، البته این امر هم فرصت است و هم تهدید چرا که از این فرصت داعشی‌ها استفاده کردند و شبکه‌ای از نیروهای خود را در تونس ایجاد کردند و نیز دیگر کشورها برای حضور مستقیم در تونس طمع دارند، اگر ما هم تعامل نزدیک و بیشتری داشته باشیم می‌توانیم در تلاش برای جذب متفکرین و فعالان آنها توفیق بیشتری داشته باشیم.

رشد چشمگیر جریان شیعی در نیم قرن اخیر

با اینکه زین‌العابدین بن علی با دین رابطه خوبی نداشت و بر متدینین و علما سخت می‌گرفت و پنجه آهنین امنیتی بر سر متدینین بود و حتی ورود به مسجد را منوط به ارائه کارت شناسائی کرده بود و اذان را هم اجازه نمی‌داد که پخش شود و نهاد دینی زیتونه در مهار حکومت افراطی سکولار بود. بعد از بیداری اسلامی گرایش به دین زیاد شد، اما ما خوب استفاده نکردیم و این خلأ را وهابیت پر کرد؛ البته خود شیعیان تونس از شیعیان دیگر کشورها از لحاظ معرفتی و بصیرتی و انقلابی بودن و نگرش تمدنی داشتن و ... برتر و بالاتر هستند.

تأسیس مؤسسات فرهنگی زیاد

بعد از بیداری اسلامی مؤسسات فرهنگی زیادی ایجاد شده‌اند که متأسفانه بسیاری از آنها در اختیار وهابیت و داعش هستند؛ ولی این طرفیت اشباع نشده و این فرصت هنوز باقی است. حزب وحدت که خوب بود؛ ولی به دلایلی فعالیتش رو به افول است و نیز مؤسسه رابطة التسامح صلاح المصری و مؤسسه اسراء السید >سنی و ... رویکرد مقاومتی دارند و خوب هستند.

جایگاه جغرافیایی ویژه

روشن است که جغرافیای محل زندگی در اخلاق و عقاید و سبک زندگی تأثیرگذار است؛ لذا جریان‌هایی که در نقاط بد آب‌وهوایی هستند دارای خشونت بیشتری هستند. به تعبیری تونس الخضراء محلی خوش آب‌وهوا و توریست پذیر است و بیشتر درآمد کشور بر پایه صنعت گردشگری است.

فعالیت زیاد احزاب و جریان‌های سیاسی و فرهنگی

تونس دو نوع معماری دارند محله‌های معماری شده فرانسه و در کنار آن تونس عتیقه است. بنای جامع زیتونه به سده اول برمی‌گردد و دانشگاه زیتونه ادامه و به‌روز شده آن است تونس عتیقه خیابان و بازار سنتی دارد مسجد زیتونه هم مسافر و گردشگر زیادی دارد برخی ایرانی‌ها در نوروز به تونس می‌روند.

حزب النهضه و راشد الغنوشی ابتدای انقلاب امام را رهبر مسلمانان جهان نامید؛ ولی حضور ممتد در لندن و بداخلاقی کارگزاران اصلاحاتی ایران ایشان را متمایل به اردوغان کرد، البته افرادی از این حزب با ما همراه هستند.

گرایش شدید و عمیق به جبهه مقاومت و خصوصاً فلسطین

سمن‌های زیادی در حمایت از فلسطین دارند و اقبال و گرایش زیادی دارند و بر اساس حدیث نبوی «انْصُرْ اَوْ ظَالِمًا اَوْ مَظْلُومًا فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اَنْصُرْهُ اِذَا كَانَ مَظْلُومًا، اَفَرَأَيْتَ اِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ اَنْصُرُهُ؟ قَالَ: تَحْجِزْهُ اَوْ تَمْنَعْهُ مِنَ الظُّلْمِ فَاِنْ ذَلِكُمْ نَصْرُهُ» (صحیح البخاری، کتاب الإكراه باب یمین الرجل لصاحبه (حدیث رقم: ۶۹۵۲) متعهد هستند که به هر نحو ممکن با مردم مظلوم فلسطین باشند. مردم و احزاب در موضوع عادی‌سازی روابط با اسرائیل پیگیر جرم‌انگاری عادی‌سازی روابط با اسرائیل شدند، البته به نتیجه نرسید.

ارائه‌کننده محترم در ادامه مباحث در مورد سوابق و حال و شرایط جامع زیتونه توضیحاتی دادند که به اختصار بیان می‌شود:

زیتونه یک نهاد علمی و یکی از منابع و مصادر سبک خاصی از زندگی در تونس است و تاریخی‌ترین و علمی‌ترین نهاد علمی در جهان اهل سنت و در حال حاضر پیگیر احیای جایگاه و عظمت قبلی و سنتی هستند و گسترش ارتباطات بین‌المللی دارند. ریاست دانشگاه موضع منفی به داعش دارند و کنفرانس تقریب مذاهب (۲۰۱۷) با همکاری مجمع در دوره دبیرکل سابق و نیز سوابق برگزاری کنفرانس و نشست‌ها در مورد تقریب و وحدت را دارند و الان نگاه مثبتی به ایران دارند و زمینه تبادل استاد و دانشجو را دارند. مجمع‌البیان طبرسی و المبسوط شیخ طوسی و فرق شیعه نوبختی و منطق مظفر به‌عنوان کتب درسی مطرح است و منطق و فلسفه و

عرفان زمینه خوبی در فقه پویا و تأثیر زمان و مکان در فقه بسیار مورد استقبال قرار می‌گیرد. حدیث‌شناسی مشترک دارای زمینه خوبی است و اهتمام زیادی به حدیث‌شناسی دارند. از جوه مشترک بین زیتونه و حوزه علمیه و مجمع تقریب و مجمع اهل‌بیت می‌تواند حدیث‌شناسی باشد؛ شعرای برجسته‌ای در تونس بوده و هستند و اشعار زیادی در دیوان ابراهیم بن عبدالقادر ریاحی که در توسل به اهل‌بیت است؛ اشخاص مهم تقریبی مثل عثمان بطیخ مفتی سابق و عضو شورای عالی مجمع تقریب بوده‌اند و افراد مؤثر تقریبی دیگری هم هستند که می‌توان با آنان ارتباط گرفت. ساختار زیتونه تقریباً مثل دیگر دانشگاه‌های مهم در سطح جهان است و این دانشگاه کتب و مجلات علمی زیادی دارد که می‌توان از آنها استفاده کرد. زمینه فکری و فرهنگی و دینی و امکان مسافرت و تعامل و ارتباطات علمی و فرهنگی زیادی است که باید نقشه راه آن ترسیم شود و راهکارهای انجام تعامل به تدریج طی شود. الزیتونه به خلاف عربستان و الازهر فعالیت تبلیغی زیادی ندارند و ساختار و توان مالی زیادی برای این کار را هم ندارند.

ایشان در پایان متذکر شدند که متأسفانه از طرف وهابی‌ها ایران هراسی و شیعه هراسی جریان دارد و صفحه رصد ایرانیان در تونس هم توسط آنها وجود دارد و جریانی را برای ایران هراسی و شیعه هراسی راه انداخته‌اند.

در پایان جلسه هم به سؤالات پژوهشگران پاسخ داده شد.

